

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 44.

Lördagen den 4 November

1871.

Det nya Tyskland.

Den tyska riksdagen har nyligen sammanträtt. Våra landsmän betrakta icke det som sker i medelpunkten af det europeiska fastlandet med samma »flämtande» deltagande, för att begagna en svensk tidskrifts ord, som de äro vana att egna åt allt hvad som föregår i Frankrike, men lyckligtvis har på senare tiden flämtandet börjat gifva vika för en så pass lugn sinnesstämning, att man kan tala äfven om tyska förhållanden utan fara att blifva utpekad såsom förrädare mot de gamla nationella sympatierna för Frankrike. Man börjar vänja sig vid tanken på ett enigt och derigenom mäktigt Tyskland, utan att dermed förbinda föreställningen om ett oupphörligt växande militärvälde, som med oemotståndlig eröfrings hunger skall i en nära framtid uppsluka sina grannar, och redan höres en och annan, till och med af dem som för ett år sedan trodde att den menskliga friheten nödvändigt skulle gå under, om Frankrikes maktställning blefve det ringaste rubbad, erkänna att ett ordnadt, mäktigt och inom sig fast sammanlutet Tyskland icke i och för sig behöfver innebära några vådor för Europas fred och frihet.

Vi kunna också mycket väl göra ett sådant erkännande utan att undandraga våra gamla vänner fransmännen vår personliga förkärlek. Tyskarne äro icke vana vid någon varm tillgifvenhet från de öfriga

europeiska folkens sida, och de inse mycket väl sjelfva att de hit till dags gjort ganska litet för att förtjena den. En tysk författare, *Karl Hildebrand*, har nyligen i den engelsk tidskriften »The fortnightly Review» gjort följande bekännelse, som icke saknar sin märkvärdighet:

Vi tyskar hafva icke mycken utsigt att göra oss älskade i Europa, helt enkelt därför att vi icke äro älskvärda, men vi hafva rätt till aktning, och vi kunna fordra ett opartiskt bedömande, emedan vi äro aktningvärda och sjelfva bemöda oss om att vara rättvisa. Vårt högmod, vårt tunga pedanteri, vårt oslipade yttre, gör oss fränstötande. Det är icke lätt för väl uppfostrade främlingar att på ett angenämt sätt umgås med ett folk som tar grofhet och tölpaktighet för uppriktighet och frimodighet, som äter tafatt och bär osmakliga sigillringar på pekfingret, hvars kvinnor kläda sig smaklöst och dela sin tid mellan köket och kafferepet, och de finna det redan svårt att vänja sig vid våra otrefliga sängkläder och vår afskyvärda matlagning. Och äfven om vi dyka djupare under ytan, skall det befinnas svårt för andra nationer att försona sig ens med våra religiösa föreställningar, hvilka äro lika främmande för ateismen som för vidskepelsen; de skola icke fråga mycket efter våra politiska meningar, i hvilka den demokratiska socialismen icke har bättre fotfäste än den godtyckliga absolutismen; med ett ord, de skola aldrig kunna sätta sig fullkomligt in i vårt sätt att tänka och känna, emedan båda delarne äro allt för invecklade för att kunna fattas af det enkla sunda förståndet. Men hvad vi hafva rätt att fordra är ett fördomsfritt bedömande: vi begära att icke blifva räknade som barbarer, emedan vi, olika andra folk, äro

utvändigt råa och invändigt förfinade: vi önska att icke anses såsom fiender till frihet och jemlikhet, derföre att vi söka den förra på andra vägar och sätta den senare i andra saker än våra grannar.

Hela statskonstens hemlighet ligger deri att låta hvarje folk söka sin frihet och sin jemlikhet på sitt eget sätt, samt att erkänna deras rätt att hvar för sig skapa sina samhällsformer oberoende af några abstrakta grundsatser. De germaniska folken hafva i detta afseende mycket olika begrepp med fransmännen och andra nationer af romaniskt ursprung, och det har för den politiska utvecklingen i Europa icke funnits ett farligare hinder än den föreställningen, som länge varit den allmänna, att en jemlikhet i den mening hvari ordet fattades af sjuttonhundratalets franska filosofer är idealet för politisk fullkomlighet. Händelsernas egen makt har, för alla dem som vilja se och icke blott tro, ådagalagt vanskligheten af alla försök att bygga samhällen på rena teorier, och Frankrikes senaste olyckor böra nu hafva hunnit lära det öfriga Europa att skilja mellan hvad som förtjenar efterföljd och hvad som bör vara en varning.

Det fins ingen afskyvärdare tyrann än enförmigheten. Naturen skapar icke två fullkomligt lika individer af samma art; ju högre man stiger på varelsernas trappa, ju större mångfald träffar man, och det vore underligt om den högsta organisation af det menskliga lifvet som på jorden kan uppnås, samhället, skulle öfver allt nödgas vara stöpt i enahanda form. Den bästa garantien för en allmän fred är att söka icke i staternas likhet utan i deras skiljaktighet.

De som hos oss frukta för ett enigt Tyskland synas oss hafva till en icke ringa grad öfverskattat karakteren af likformighet i den nya statskroppens sammansättning. Det är sant att det inom Tyskland gifves ett mycket högröstadt parti, som icke anser enhetsmålet vara upphunnet, förr än alla olikheter i lagar och inrättningar hos de stammar som utgöra det tyska statsförbundet blifvit fullständigt utplånade och allt samman tillformadt efter preusiskt mönster, men detta stortyska parti är icke det som sitter vid makten. Dess organer klaga med bitterhet att förbundsregeringens befogenhet blifvit inskränkt till krigsväsendet

och den diplomatiska representationen, samt till gemensamheten i handels- och näringsförhållanden, hvilken redan långt förut på frivillig väg gjort sig gällande. I den sjelfständighet som i alla andra angelägenheter vid deras inträde i förbundet förbehölls åt de södra staterna ligger enligt vår tanke den bästa garantien mot det befarade eröfringsbegäret, och skulle det äfven komma derhän att den österrikiska staten blir sprängd och dess tyska beståndsdelar dragna till det nya kejsarriket, hvilket vi hoppas skall dröja ännu en ganska rund tid, kunna vi vara förvissade att dessa landsdelar icke skola åtnöja sig med en ringare grad af sjelfstyrelse än den som Baden, Würtemberg och i synnerhet Bayern förbehållit sig, men det är långt ifrån osannolikt att de för sin anslutning till Tyska förbundet skola uppställa ännu större fordringar på sjelfbestämningsrätt, liksom det är säkert att de skola verksamt sätta sig emot alla försök till vidare eröfring, om också sådana tendenser skulle göra sig gällande hos befolkningen i de nordligare förbundsstaterna.

Det torde icke vara öfverflödigt att erinra om de viktigaste af dessa förbehåll. Redan vid Badens och Hessens inträde i förbundet gjordes vissa ändringar i den nordtyska förbundsorfattningen, hvarigenom centralregeringens beslutande makt väsentligen inskränktes. Sålunda förbehölls åt förbundsrådet rättigheten att besluta krigsförklaring, så framt icke förbundets område anfölls af en främmande fiende, och samma rättighet tillades förbundsrådet äfven i fråga om exekution mot förbundsmedlem som brustit i fullgörande af sina författningsmessiga skyldigheter, hvarjemte det för ändringar i författningen erforderliga röstantalet i förbundsrådet höjdes från två tredjedelar till tre fjerdedelar. Dess utom förbehöll sig Baden beskattningen af starka drycker, hvilken för öfrigt är en förbundsangelägenhet. Af allt detta härflöt ett i principen, om också icke i tillämpningen, viktigt afsteg från den gamla författningen, nemligen införandet af ett vidsträcktare och ett inskränktare förbundsråd och riksdag, så att, vid handläggningen af sådana angelägenheter som icke äro gemensamma, ombuden för de stater som förbehållit sig sjelfva dessa ämnens afgörande afträda eller åtminstone nedlägga sin rösträtt.

Württemberg gick ännu ett steg längre och undantog från förbundets behörighet icke blott all befattning med sitt inre post- och telegrafväsende, samt de konventioner som i detta afseende kunde träffas med andra stater, hvilka icke höra till förbundet, utan äfven utnämningen af det högre armébefälet och en del af arméorganisationen, hvarigenom konungen af Württemberg i än vidsträcktare grad än konungen af Saxen erkändes såsom »krigs-herre» öfver sina egna trupper.

Längst gick emellertid Bayern i denna af det stortyska partiet häftigt angripna separatism, i det på bayerska regeringens fordran ett särskildt utskott nedsattes i förbundsrådet för de utrikes angelägenheterna, bestående af ombuden för Bayern, Saxen och Württemberg under Bayerns ordförandeskap, samt en vidare förändring i rösttalet inom förbundsrådet, hvarigenom dessa tre stater med sina sammanlagda 14 röster kunna motsätta sig alla ändringar i förbundsorfattningen. I afseende på förvaltningen af jernbanor och telegrafer, äfven som på krigsväsendet, förbehöll sig Bayern för öfrigt samma sjelfständighet som Württemberg.

Vill man se huru en despotisk regering far fram, huru den utplånar alla nationella egenheter ur lagar, förvaltning och ordfattningar, då må man vända sig till Frankrikes åtgärder med de södra tyska staterna, som sedan 1804 stodo under dess beroende, och det är må hända ett helsosamt minne från denna förnedring som gjorde, att dessa stater vid inträdet i Tyska förbundet lade så mycken vikt vid bibehållandet af en viss sjelfbestämmelse. Preussen har väl hänsynslöst *annekterat* de norra staterna, men det har icke *niellerat*: det är de förra maktinnehafvarne som blifvit lidande men icke folket, och deraf kan man förklara, huru det kom sig att fransmännens förhoppningar på en allmän resning i Hannover mot »det förhatliga preussiska oket» blefvo så bedröfligt svikna. Preussiska regeringen hade det goda omdömet att inskränka centralisationen till det rent politiska och lemna de civila inrättningarne i sina nya liksom i sina gamla provinser fullkomligt orörda. Sålunda förvaltas Schlesien på ett helt annat sätt än Pomern, Brandenburg och Ostpreussen hafva helt olika lagar och inrättningar mot Nassau

och Hannover, och Rheinländerna bibehålla ännu den franska lagstiftningen, *Code Napoléon*, såsom ett för deras befolkning kärt minne från den tid då dessa provinser lydde under Frankrikes öfverhöghet. Den tyska centralisationen inskränker sig således, om man noga betraktar saken, dertill, att alla dess arméer stå under samma öfverbefälhafvare och bära samma uniform, att de särskilda regeringarne hafva en gemensam representation vid de främmande hofven, och att samtliga staterna sända ombud till ett gemensamt parlament. Det är ju alldeles samma förhållande med Schweiziska edsförbundet och Nordamerikas Förenta stater.

Skulle någon på allvar kunna tro att den politiska friheten skulle vinna på en restauration af dessa tre hundra sjelfständiga regeringar, hvilka förr splittrade det tyska folket i lika många särskilda stater, och hvilka hvar i sitt lilla kråkvinkelshof blefvo fostrarinnor till det sedeförderf, den oduglighet och allt det mångfaldiga, elände för hvilket Tyskland i det förflutna seklet hade vunnit en så bedröflig berömmelse? Det behöfdes Preussens jernhand att rensa ut den gamla rutenheten och ingjuta friskare lifsandar i samhällskroppen, samt på samma gång uppreisa en mur mot de obehöriga och förnedrande inflytelserna från utlandet. Det är icke med älskvärdhet och förbindliga egenskaper ett sådant Augias-arbete förättas, och Preussen är derföre också i första rummet en skolmästare, icke en lärare i det fina lefnadsvettet. Dess regenter hafva med ett par undantag varit sträfva, rastlösa och outtröttliga arbetare, som stält stora fordringar på sig sjelfva såsom endast statens förste tjenare och derför äfven omgifvit sig med underlydande af samma sinnesbeskaffenhet. Det preussiska hofvet har också i alla tider liknat ett stort militärkansli, utan några lockelser för blotta nöjessökande, och utan särdeles inflytande på sällskapslifvet.

Det är också en väl bekant sak, att Berlin i förhållande till antalet af sina invånare är en jemförelsevis obetydlig stad, som icke är och aldrig skall blifva någon medelpunkt för den tyska odlingen. Berlin har ett stort universitet och en mängd andra, i materielt afseende ganska storartade inrättningar, betydande bibliotek, konst-

samlingar och dylikt, men det står icke i andligt afseende framom mängden af Tysklands större städer. De mest betydande politiska tidningarne utgifvas icke der utan i Köln och Augsburg, de dyrbaraste målningssalerierna äro icke der utan i Dresden och München, liksom de bildande konstnärerna mer och mer synas draga sig till de lugna och vackra hufvudstäderna i det sydliga Tyskland. Heidelberg, Göttingen och Bonn täfla med Berlin såsom säten för den lärda bildningen; Leipzig är medelpunkten för den stora bokmarknaden, liksom för tonkonstens utöfning; Hamburg bevarar allt jemt sin betydhet såsom rikets första handelsstad, liksom Frankfurt såsom dess förnämsta vaxelbörs; till och med den högsta handelsdomstolen i kejsardömet har icke fått sitt säte i Berlin utan i Leipzig. Under det att Paris utsuger och plundrar det öfriga Frankrike på allt som höjer och förskönar lifvet, har Tyskland en mängd intellektuella medelpunkter, från hvilka odlingen med lätthet sprider sig i alla riktningar och till alla delar af det vidsträckta landet.

Det har blifvit mycket taladt om den preussiska byråkratien, och man har gjort den till en buse för att dermed skrämma politiskt mörkrädda barn. Det preussiska embetsmannaståndet har må hända nog litet af angenäma umgängesegenskaper. I ett land der kungen stiger upp klockan 4 hvarje morgon, och gör 10 eller 12 timmars strängt arbete om dagen, är det förklarligt, om han hvarken omgifver sin egen krona eller sina embetsmän med något intagande poetiskt skimmer; men dessa män, statens officiella trälar, äro kuntnigare, mera rättskaffens, och, tilläggom det, mera frisinnade än hos något annat folk i det sydligare Europa. Det är, såsom vi sade, icke öfver sig angenämt: det är något stelt, pedantiskt och tillrättavisande, om vi få så säga, i själfva uniformen; men hvar och en som haft tillfälle att jemföra dem med motsvarande klasser i andra länder, Österrike, Italien och först och främst i Frankrike, skall sannolikt erkänna huru långt de stå framför dessa sina jemulikar. De hafva icke alltid intagit samma höga ställning som nu, och Preussens djupa förnedring vid århundradets början var i icke ringa mån en följd af det sedliga förfall hvåri dess embetsmän hade råkat, men ur

djupet af samhällets olyckor uppspirade ett ädelt frö, och stora personligheter uppstodo, som ingöto hos alla statens tjänare en förut okänd anda af patriotism och pligtkänsla. Hvad Scharnhorst verkade för det yttre försvaret, gjorde Stein till renande och pånyttfödelse af den inre förvaltningen. Sjelf en lärjunge af Kant, lärde han sina underlydande det kategoriska imperativet, det ovilkorliga pligtbudet, och gaf dem begrepp om den personliga ansvarigheten. I Frankrike vågar den underordnade göra ingen ting på egen hand; mären löper vid minsta förlägenhet till underprefekten, och denne till prefekten, hvilken i sin ordning icke vågar fatta beslut i den obetydligaste småsak förr än han inhemtat ministerens tanke. I Tyskland är det lag att embetsmannen måste handla och besluta för sig sjelf, och det är honom rent af förbjudet att hemta råd hos sin förman. Det är lätt att visa, huru detta pligttvång och detta odelade ansvar måste verka på hans karakter och hans omdöme.

Vi hafva redan funnit några drag, som i icke ringa mån äro egnade att försona oss med den tyska byråkratien, men vi böra härvid anmärka, att embetsmannaväldet i Preussen är långt mindre oinskränkt än det synes, och att det finnes en vana vid själfstyrelse, om hvilken vi knappast göra oss någon föreställning. Vi hade nyligen (N:o 41 i uppsatsen om Centralisation och Decentralisation) tillfälle att erinra om Steins kommunalordning för städerna af 1808; vi kunna med trygghet säga att icke New-York, Liverpool eller Boston hafva en själfständigare förvaltning än Köln, Danzig och Breslau. Landsregeringen lemnar ännu åtskilligt öfrigt att önska, och regeringsråden utöfva en ganska despotisk makt; dock säges ett förslag vara utarbetadt för att framläggas inför riksdagen, enligt hvilket valda nämnder skulle komma att ställas vid deras sida.

Det fans redan från äldsta tider till baka i de gamla preussiska provinserna en landtdag, i hvilken adeln, riddargodsegarne, borgarne och landtkommunerne voro representerade. Dessa små parlament, hvilka intill 1866 voro åtta, men sedan den tiden förökades till elfva, sträfva med hvarje år att föröka sitt inflytande och utvidga sin befogenhet, och det förtjenar nämnas, att

i Hannover har bildat sig ett permanent utskott af denna landsdels representation, hvilket tager en lika verksamhet i provinssens förvaltning som någonsin regeringsråden med sin öfverpresident. Likaledes är det meningen att inom det närmast mindre styrelseområdet eller kretsen utvidga kretsrådets administrativa befogenhet. Men viktigare än allt detta är den o begränsade frihet som länge egt rum för alla slags enskilda föreningar, kyrkliga synoder, jurist- och handelsdagar, myntkongresser, läraremöten o. s. v., hvilka bestå af de största förmågor hvar i sin väg, och derföre också utöfva ett ganska betydande inflytande på lagstiftningen. Om tyska tullföreningens upphof och dess genomgripande vikt för utvecklingen af det tyska näringslivet lär det icke vara nödvändigt att påminna våra läsare. Vare det nog sagdt, att Frankrike aldrig under sina bästa tider, närmast efter 1840, eller närmast före Napoleon III fall, åtnjutit en sådan föreningsfrihet som Tyskland, eller åtminstone aldrig deraf gjort ett så vidsträckt bruk. Under tjugofem års tid hafva politiska möten varit hållna i Preussen och stundom varit besökta af ända till 20,000 personer, utan att regeringen ansett nödigt att vidtaga några försigtighetsmått: så förvissad har hon varit att denna viktiga rättighet icke skulle blifva missbrukad. Det är, när man närmare betraktar saken, ganska många likheter mellan England och Tyskland, och de fria föreningarne äro icke den minsta bland dem. De hafva under en lång tid till en viss grad ersatt bristen på regelmessiga representativa institutioner.

Det ligger i sakens natur att ett regerande parlament i Tyskland är en omöjlighet, åtminstone ännu för en lång framtid. Tyskland styres af en personligt arbetande regent med biträde af en talrik, akademiskt bildad och genom särskilda statsexamina till sin duglighet pröfvad embetsmannakår, men riksdagen står endast såsom en rådgifvande myndighet vid regeringens sida. Det undantages härvid emellertid lagstiftningsärendena, i hvilka representationen icke blott har en ledande utan en bestämmande del. Sammansatt, såsom denna representation är, af de kunskapsrikaste och mest erfarna sackmän, professorer, jurister och embetsmän, egnar den

åt lagförslagens mångsidiga pröfning och omsorgsfulla formella utarbetning den tid och de krafter som i andra parlamentariska församlingar egnas åt den stora politiska debatten. Granskar man listan på de beslut som den nordtyska riksdagen fattat från 1866 till 1870, och har man ett fördomsfritt öga för den verkliga frisinthet hvarmed den under dessa fyra år befordrat samhällets utveckling i alla riktningar, nedrifvit alla skrankor som förr skilde de tyska staterna, inlöst tullarne på kanaler, floder och landsvägar, afskaffat korporationer och skrävasende, samt gifvit fullt och obehindradt utrymme åt all slags loflig företagsamhet, så erkänner man helt visst, att den gjort ett långt nyttigare arbete än om den störtat aldrig så många ministerer.

En tysk författare har sagt, att den allmänna opinionen är i England såsom en moderlig rådgifvarinna, till hvilken man lyssnar gerna och vördnadsfullt, äfven då man icke följer den, men i Frankrike såsom en älskarinna, för hvars orimliga nycker man hvarje ögonblick böjer sig i stoftet och af hvilken man med god smak låter sig ruineras. Vi skulle vilja tillägga, att den allmänna opinionen i Tyskland är såsom en lärd professor i sin kateder, efter hvars diktamen den unga studenten nedskrifver sina kollegier, men blott så länge det behagar honom, ty det står honom fritt att när som helst »draga» till ett annat universitet och välja sig ett annat orakel. I Tyskland har ännu icke pressen gjort sig till ett så afgjort organ för den allmänna meningen som i England och Frankrike, och har icke heller höjt sig till den makt som i dessa båda länder. Skriftställarne äro illa betalda, de vårda sig derföre föga om smakfullt framställningssätt, och de röra sig hellre inom de allmänna satsernas område än de gå samhällsföreteelserna med kraft och skärpa in på lifvet. Deremot kan man säga att folkrepresentationen i Tyskland spelar den rol som den politiska pressen i de ofvannämnda länderna, och att den tyska riksdagen är i bästa mening ett uttryck för den allmänna meningen i Tyskland.

Statens ändamål är i första rummet inre ordning och yttre oberoende, men först i det andra rummet frihet, hvilken icke finnes utan ordning och sjelfständighet. Det ligger i samhällets natur att de påkallade

politiska rättigheterna utsträckas till allt flere klasser af medborgare, i den mån en fullkomligare uppfostran sätter dem i tillfälle att deraf göra ett godt och för det allmänna tillfredsställande bruk. Hvad man kallar den politiska friheten är ingen ting annat än ett vilkor eller en yttre form, men icke i och för sig det slutliga ändamålet, och om det genom erfarenheten utröntes, att ordning, rättvisa och nationelt oberoende kunde bättre uppehållas utan politisk frihet, är ock sannolikt att de liberala teorierna länge sedan hade varit öfvergifna. Att inrätta ett samhälle endast för utöfningen af medborgerliga rättigheter, vore ungefär lika nyttigt som att inrätta ett aktie-sällskap endast för granskningen af dess räkenskaper, eller en fabrik endast för nöjet att få hålla några maskiner i rörelse. Ändamål och medel förblandas endast alltför ofta, både i vårt land och annorstädes, och vi hafva för icke länge sedan haft tillfälle att anmärka, huru litet en stor utsträckning af abstrakt politiska rättigheter är egnad att upprätthålla samhällsordningen och ingifva intresse för allmänna angelägenheter, så framt icke individen känner med sig att han såsom medlem af samhället genom deras utöfning eller efterlåtande har något att vinna eller förlora. Att valrätten till den tyska riksdagen blifvit så flitigt begagnad, och att utan särdeles partiagitationer valen i allmänhet utfallit så väl som förhållandet varit, bör utan tvifvel i första rummet tillskrivas den utmärkta folkbildningen, men till en stor del också den samvetsgrannhet och pligtrogenhet som ligger i den tyska karakteren. De politiska institutionerna i sig sjelfva hafva ingen särdeles märkvärdighet, men den anda i hvilken de brukas kan väl förtjena någon liten uppmärksamhet. Den tyska riksdagen, som denna vår första gången hade sitt konstituerande möte och nu åter är samlad för att börja sitt verkliga arbete, är ett oändligt framsteg från det första tyska parlamentet i Frankfurt och framför den inskränkta representativa församlingen i Erfurt 1850. Ehuru man äfven i Tyskland så till vida skattat åt de abstrakta franska teorierna, att en af förmögenhetsvilkor oinskränkt valrätt blifvit medgifven till riksdagen, har all ting i öfrigt, i Tyskland liksom i England, växt upp ur gifna

förhållanden. I början af Preussens konstitutionella historia lånades utifrån den ena nya formen efter den andra, utan att det verkliga samhällskicket dermed förändrades: staten fortfar ännu allt jemt att styras af en embetsmannahierarki, i trots af alla möjliga professorer och jurister och politiker af profession. Men fastän maktställningen är i det närmaste oförändrad, och hela beskattningen ännu kan sägas ligga i regeringens händer, fastän en ministeriel ansvarighet ännu är någon ting okänt och äfven för förbundskansleren, liksom för statsministrarne i Bayern och Saxen, existerar endast på papperet, har Tyskland, från det ögonblick då den allmänna opinionen i skepnaden af en riksdag kallades till regeringarnes sida, alla erforderliga garantier för sin sociala och politiska utveckling, för en sparsam hushållning, en samvetsgrann rättsvård, en oinskränkt tanke- och lärofrihet, en för det närvarande åtminstone ganska tillfredsställande yttrandrätt, allt det utrymme för den enskilda verksamheten som rimligtvis kan önskas, och helt säkert ojemförligt vidsträcktare än som under något tidskifte kommit på Frankrikes lott. Huru den yttre sjelfständigheten blifvit betryggad, hafva det sista årets händelser nog samt lärt oss, och hvad bättre är, inga tecken tyda på en tilltagande militarism, ingen segrande general har blifvit utnämnd till hertig af Sedan eller Orléans, inga pretorianska kohorter finnas kvar att erbjuda enväldet åt någon äregirig Cæsar, och hela folket synes vara så fördjupadt i fredliga värf, som om icke historiens fasansfullaste krig ännu för få månader sedan rasat öfver deras hufvud.

Vi hafva ingen förkärlek för Tyskland, och vi begära icke att någon annan skall hafva det. Må gerna våra nationella sympatier hädanefter som hittills vara fästade vid Frankrike, och må vi med fullt eftertryck fördöma det löftesbrott hvarmed en öfvermäktig stat trots sig kunna drabba en öfvervunnen; men allt detta utgör ingen anledning för oss att förbise de framsteg som Tyskland oupphörligt gör i samhällsutveckling och sann mensklighet, eller öfverhetta vår inbillning med skräckbilderna af en tysk eröfringslystnad, som skulle vara omedelbart hotande för vårt eget oberoende.

Liten bokrevy.

Anteckningar om Sveriges försvarsväsende i anledning af senast framställda olika arméorganisationsförslag, af *L. G. von Paijkull*, friherre, kapten vid kongl. fortifikationen. Göteborg, D. F. Bonnier, 1871. Pris 75 öre.

Vi hafva icke haft tillfälle att förr än nu taga kännedom om denna lilla skrift, och sådant lär förhållandet vara med många andra än oss, men ehuru författarens afsigt att inverka på öfvertygelserna i och för arméfrågans behandling vid riksdagen icke synes vara i vidsträcktare mån vunnit, kan hans arbete nog vara värdt ett rum bland andra skrifter, som för den närmaste framtiden komma att studeras af dem som vilja göra sig reda för våra försvarsangelägenheter. Grundtanken i denna bok är den, att om vårt fädernesland skulle blifva föremål för ett fientligt anfall, skall det troligen ske med en långt större härstyrka än hvad hittills i allmänhet blifvit antaget. För längre tid sedan gälde det som ett axiom, att ett anfall från öster på våra kuster icke skulle kunna utföras med större armé än 50,000 man; 1865 års landtförsvarskomité fördubblade denna siffra, och på den beräkningen hafva regeringens senaste arméplaner hvilat. Friherre v. Paijkull anser att en fientlig armé af 3 ända till 500,000 man skulle kunna, med de medel den moderna sjöfarten ställer till de stora staternas förfogande, inom kort tid föras öfver Östersjön, och, med de tillgångar af spanmål och kreatur som finnas i våra mellersta provinser, för ett par månader utan svårighet provianteras. Han föreslår därför att våra försvarskrafter böra byggas på en långt utsträckt folkbeväpning, hvilken egentligen att tala vore att anse såsom en landtstorm, efter som den blott afsåge att begagnas inom landet. Indelningsverket skulle bibehållas såsom en befälskadre, men så att soldattorpen utbrötes till kronoegendom, och, i fall deras värde icke vid anställd uppskattning befunnes uppgå till de 2,000 rdr som nu anses utgöra medelvärdet af ett knektehåll, skulle jordegaren, för att vinna fullständig befrielse från denna reala börda, erlægga skilnaden till statsverket. Den värfvade armén borde bibehållas och för specialvapen något förökas, men soldaterna,

med undantag af den del som beforderades till befäl efter 4 års garnisonstjenstgöring, återgå till de borgerliga yrkena. På sjöförsvarets utveckling lägger han högsta vikt, men han anser att dertill kunde såsom fyllnad användas den enskilda ångbåtsflottan, om den af staten försåges med det artilleri som för detta ändamål borde finnas i beredskap. Det praktiska värdet af dessa förslag sakna vi förmåga att bedöma, men hvad vi tro oss kunna förstå, är att den statistiska och topografiska utredning hvarpå planen är bygd är af det stora värde, att den vid nästa försök till arméorganisation icke skall kunna lemnas utan allt afseende. Författaren redogör i yttersta korthet för de omständigheter under hvilka ett anfall på vårt område låter tänka sig, men han är full af tillförsigt att vi kunna försvara oss, och att anordningarne därför icke öfverstiga våra krafter. Om förslagens praktiska värde önska vi som sagdt icke att yttra oss.

Pariser-kommunen, skildrad af ett ögonvittne jemte några tilläpande allmänna betraktelser af *N. F. Staaff*, öfverstelöjtnant och militär-attaché i Frankrike. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1871. Pris 1 rdr.

En skildring af en så framstående yrkesman och skriftställare öfver händelser, hvilka han sjelf haft omedelbart under ögonen, och hvilka det låg inom hans officiella uppdrag att följa med den noggrannaste uppmärksamhet, är egnad att vinna en stor krets af läsare, och denna lilla skrift har också på visst sätt gjort epok i de sista månadernas litteratur. Här gifves oss en åskådlig framställning af militärsaken, och då man för öfrigt känner med sig att den är utförd med den stränga opartiskheten hos en främling och en officiel man, så läser man om dessa händelser, hvilka hittills endast varit skildrade från partisympunkter, med ett stegradt, ehuru smärtsamt intresse. I ett afseende finna vi en stark meningsskiljaktighet mellan två utmärkta militärförfattarens uppfattning af samma sak. Hr Staaff sätter Versailles-arméns verksamhet både i afseende på strategiska dispositioner och truppernas personliga tapperhet särdeles högt, under det öfverste

Stoffel, Frankrikes förre militärattaché i Berlin, i företalet till den samling af rapporter som vi i ett föregående nummer aumält, med mycken bitterhet klandrar denna armés befälhafvare och nästan vill låta påskina att den, utom kapten Ducatel's bekanta hjeltebragd, aldrig skulle hafva lyckats komma in i Paris. Vi antaga dock att partisinet i detta fall kunnat i någon mån vilseföra den franske militärförfattarens omdöme och att den svenske sett sakerna med fördomsfriare blickar.

Författaren säger, att man skulle allt för mycket hedra den kommunalistiska rörelsen, om man trodde den härleda sig från det berättigade sträfvet efter kommunal sjelfständighet, eller hvad man i allmänhet kallar *franchises municipales*, annat än, ehuru i en helt annan bemärkelse, det »frihetsbegär», som gjorde sig gällande hos de dömda brottslingarne och annat samhällets afskum. Vi erkänna villigt, att vi i första ögonblicket, och innan vidden af kommunfolkets missdåd blifvit bekant i hela dess gräslighet, må hafva öfverskattat inflytandet af ett sådant begär efter municipala rättigheter, och att åtminstone ledarnes bevekelsegrunder voro helt andra. Att fullt nöjaktigt förklara huru det var möjligt att ett så betydligt antal hederliga och ordningsälskande personer slöto sig till kommunens regering, synes oss emellertid hafva lyckats denne författare lika så litet som dem hvilka före honom haft samma åsigt af saken, och säkert synes att hela denna rörelse icke skulle hafva egt rum utan ett djupt sedligt och politiskt förfall hos de klasser i Frankrike som förut voro och ännu äro de maktegende.

Författaren är en mycket varm försvarare af det svenska indelningsverket, hvilket han, såsom den fosterländska krigsärans vitnesbörd, oratoriskt liknar vid den af kommunens män nedstörtade Vendömekolonnen. Han försvarar regeringens arméförlag mot hr C. J. Lovéns kritik i Svensk Tidskrift och anser, på grund af bestämmelserna i det svenska fältreglementet, hvilkas förändring han emellertid finner önskvärd, den anmärkningen obehörig, att nästan hela den indelta armén efter det kungliga förslaget skulle åtgått till befäl och beställningspersoner, så att föga skulle blifva öfver för linien.

Hans omdöme om det preussiska värne-

pligtssystemet är strängt: att på ett sådant sätt »förvandla ett helt land uti ett så att säga beväpnadt läger, är i ej ringa mån egnadt att blifva ett medel för militärismens och de aggressiva ingifvelsernas syften». Den som anser att indelningsverkets upphörande blott är en tidsfråga bemöter han med den önskan, att det icke måtte vara samma sak med vår politiska sjelfständighet. Här om kunna nu råda olika meningar; deremot äro vi fullt ense med honom, då han önskar och hoppas att ett bättre ordnande af vårt härväsende i ena eller andra riktningen endast är en tidsfråga.

Efterlemnade skrifter af *Daniel Klockhoff*. Efter författarens död utgifna af *Viktor Rydberg* och *P. N. Ödman*. Med en inledning af *C. D. af Wirsén*. Stockholm, A. Bonnier, 1871. Pris 4 rdr 50 öre.

Det starka oktavband som nu ligger framför oss är icke en *oeuvre posthume* i egentlig mening, ty en del af den poetiska afdelningen, som är den minsta, och hela den prosaiska, som upptager mer än två tredjedelar, hafva förut varit synliga i tryck, så att det är egentligen den vackra och behagfulla lefnadsteckningen som är ny för allmänheten. Att det oaktadt en sådan samling kunnat utgifvas, synes bevisa, antingen att vår allmänhet icke är så fullkomligt likgiltig för det värdefulla, som man ofta tillvitar henne, eller också att Klockhoff under sin knapt tillmätta författarebana hann att taga full fasta på denna allmänhets uppmärksamhet och ynnest, eller må hända båda delarne. I hvilketdera fallet som helst gläder det oss rätt mycket att minnet af denna högt begåfvade och högt lofvande unge man, som vid 27 års ålder lades i sin förtidiga graf, blifvit genom denna samling på ett varaktigt sätt räddadt från glömskan. Hans lefnads stora arbete var knappast mer än börjadt, men denna begynnelse var nog för att fästa vid honom betydande förhoppningar.

Klockhoffs minnestecknare her i några enkla drag tecknat hans personlighet på ett sätt som fullkomligt öfvertygar hvarje läsare att bilden icke kan vara annat än sann. Huru vida dess föremål, om en längre lefnad blifvit honom förunnad, skulle hafva intagit ett af högsätena bland vårt lands tänkare, vilja vi lemna oafgjordt.

Det nästan förefaller oss att sådana djupt sympatetiska naturer som hans äro mindre egnade att sjelfva lösa några af spekulationsens gåtor än att genom sin intagande framställningskonst till större kretsar sprida bekantskapen med hvad som starkare andar redan förvärfvat åt menskligheten. Det är likväl icke omöjligt att han derutöfver beträddt en bana, som kunde hafva blifvit egen för honom samt ljus- och tröstbringande för hans samtid, en väg som ligger ungefär midt emellan filosofiens och religionens, för mycket kristlig för den logiska katedern och för mycket rationellt-estetisk för den rätttrogne teologen, men i alla händelser en bana, på hvilken han skulle hafva lugnat och gladt många sannings- och skönhetsökande sinnen. En sak är emellertid fullt klar: Klockhoff hade i sitt skriftställarelyne någon ting onämnbart skärt och kyskt, hvilket lika mycket tilltalar oss ur hans dikter och hans afhandlingar som ur hans lefnadsteckning och hans anletsdrag, ett sedligt doft, som erinrar om linneans i våra furuskogar.

Arkitekturens historia från äldsta till närvarande tid af *Wilhelm Lübke*, professor vid Polytechnicum och konstskolan i Stuttgart. Öfversättning från tredje tyska upplagan af J. L. v. S., med tillägg: Svenska bygnadskonsten, historisk öfversigt af *C. Eichhorn*. Åttonde häftet (slutet). Stockholm, L. J. Hjertas förlag, 1871. Pris 2 rdr 50 öre.

Det är icke nödvändigt att här ingå i något slags karakteristik af det stora och praktfullt utrustade arbete hvars fulländning vi här anmäla. Vi önska endast få våra läsares uppmärksamhet på det särdeles rikhaltiga och samvetsgrant utförda tillägget om den svenska bygnadskonsten, hvilket till någon del fyller en kånbar lucka i denna gren af vår litteratur. Hr Eichhorn säger i sitt företal, att han snarare velat gifva en historia öfver sjelfva bygnaderna än öfver bygnadskonsten i vårt fädernesland. Vi önska att detta hade varit förhållandet i ännu högre grad: det är bekantskapen med sjelfva minnesmärkena som fattas, någon ting i större skala utfördt af det slag som en engelsk turist, mr *H. Marryat*, lemnat i sitt arbete »Ett år i Sverige». Hr Eichhorns afbildningar äro med få undantag ypperliga, men det är skada att de äro så få, och vi sakna

helt och hållet ansenligare bygnader som under senare tider uppstått i våra landsorter, af hvilka vi blott påminna om professor Scholanders ypperliga renaissanceverk vid Sjöholm i Södermanland. Så mycket rikhaltigare äro notiserna i texten, och den fullständighet hvarmed äfven moderna restaurationsarbeten redovisas, t. ex. bröderna Nyströms utmärkta arbete vid Linköpings domkyrka, förtjenar ett beredvilligt erkännande.

Vi kunna ej lemna detta tillfälle obegagnadt att erinra om de varaktiga förtjenster hvilka den man om Sveriges litteratur inlagt, hvars verksamhet såsom bokförläggare i dessa dagar upphört. Förläggaren är ännu i högre grad än köpmanen, hvars verksamhet hans egen närmast liknar, arbetare i den menskliga litteraturens tjänst på samma gång han arbetar för sin egen vinning. Hvad hr L. J. Hierta uträttat för den svenska odlingen under den långa tid han skött förlagsverksamhet, skola vi här icke söka uppräknat, utan erinra endast hvilket stort antal af våra förnämsta författarenamn han på detta sätt sammanknutit med sitt eget, på samma gång han med outtröttlig liberalitet räckt sin hand åt mer än en ung obemärkt arbetare på litteraturens fält och derigenom satt dem i stånd att öfvervinna de första hindren för sin framgång.

Esaias Tegnér's Samlade Skrifter. Första bandet. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1871. (10 häften à 1 rdr, det sista gratis för subskribenter).

Denna godtköpsupplaga skiljer sig från den förra genom ett med fjerdedelen minskadt pris, ty i en fjerde del kommer att innehållas de genom innehålliets allvar och formens skönhet i lika grad utmärkta kyrkotalen, hvarförutom ett större utrymme än i föregående upplagor blifvit beräknadt för historiska, mytologiska och andra förklaringar och upplysningar. Upplagan blifver således fullständigare än någon af de föregående och utmärker sig genom sin yttre prydlighet. Ett sådant företag talar för sig sjelf och behöfver ingen rekommendation.

Gustaf III och hans Gunstlingar, skildrade af greve *Ekeblad till Stola*, generalmajor, lands-

höfding, R. o. K. K. M. O. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1871. Pris 50 öre.

Det säges i ett färadigt förord, att det synes blifva allt mer nödvändigt att i högmålet om Gustaf III »höra alla tillgängliga vitnen, hvarföre man velat offentliggöra dessa anteckningar af en man som länge stod i ett nära och ett *godt* förhållande till Gustaf III, och hvars intyg följaktligen synes vara opartiskt». Syftar detta förord på den förkrossande dom om trovärdigheten af Fersens historiska skrifter som nyligen blifvit i »Svensk Tidskrift» fäld af en bland de mest kompetenta domare, professor C. G. Malmström? Oss synes det så, och vitnesförhöret, af hvilket slag många ännu återstå i de hittills utgifna samlingarne, synes eguadt att i det hufvudsakliga stärka intrycket af Fersens vitnesbörd. Vi vilja icke dermed säga att han icke kunnat misstaga sig om fakta, hvilket deremot med hr Malmströms strängt pragmatiska metod nästan är en omöjlighet. Vi förneka icke heller möjligheten deraf att den berömde partigångaren, utom det att minnet må hafva svikit honom i historiska detaljer, behagat sig i uppfinnningen af situationer som aldrig egt rum och samtal som aldrig blifvit hållna: han var allt för nära en Tessin i tiden för att icke likna honom i lynne och fåfånga. Men hvad som synes oss otroligt, och nästan psykologiskt omöjligt, är att en sådan man med vett och vilja försökt bedraga efterverlden, och intrycket af de Ekebladiska anteckningarne är afgjort till fördel för denna vår uppfattning.

Lag och rätt. Kort sammandrag af fäderneslandets Statskunskap, äfvensom af Norges Grundlov, till läsning i folkskolan och hemmet utgifvet af P. A. Siljeström. Andra omarbetade upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1871. Pris 25 öre.

Det är icke mer än några få månader sedan vi hade nöjet att omnämna tillvaron af detta lilla kompendium i svensk samhällskunskap, och redan har en ny upplaga blifvit påkallad. Bland de förändringar som vid en hastig överblick fallit oss i ögonen är äfven rättelsen af ett fel som vi då anmärkte. Under tiden har en författare i Naumanns »Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning» n:o 6 & 7 eguat hr Siljeströms lilla arbete en särdeles omfattande och utomordentligt för-

krossande granskning, på hvilken författaren ansett nödigt och nyttigt att svara med en särskildt utgifven brochyr, under den något sökta titeln: »Den hyperboreiskjuridiska eller juridisk-hyperboreiska kritiken». Var hr Naumanns granskning småaktig — och så förefaller det oss — fruktade må hända den lärde statsrättsläraren, att folkskolebarnen under läsningen af hr Siljeströms lilla kompendium skulle insupa anti-konungska idéer, och ansåg han på denna grund nödvändigt att göra gällande alla konstitutionella och statsrättsliga finesser, så har hr Siljeström å sin sida, utan att stärka sin onekligen goda position som skriftställare för folket, onekligen blottat några svaga sidor, med hvilka vi skulle hafva önskat att slippa göra bekantskap. Hvad som med största rätt torde kunna anmärkas mot den lilla boken är att den inrymmer för mycket, hvarigenom det blifvit nödvändigt att afsluta hvar och ett med en korthet som kan gifva anledning till anmärkningar, om man är allt för kinkig. Då hr Siljeström lagt så mycken vikt som han gjort på att hos barnen i folkskolan inskräpa begreppet om frihet, önska vi rätt mycket att han i nästa upplaga ville tillägga några ord för att inskräpa äfven den sanningen, att frihetens första vilkor är förmågan att lyda lagen, utan hvilken förmåga de mest demokratiska inrättningar icke bjuda något skydd mot förtrycket.

Pligten. Tvenne föredrag hållna för qvinliga åhörare i Genève och Lausanne af Ernest Naville. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1871. Pris 60 öre.

Den himmelske fadren. Sju föredrag af Ernest Naville, f. d. professor i filosofi vid akademien i Genève. Öfversättning efter originalets andra upplaga af M. A. Goldschmidt. Stockholm, A. L. Norman, Girons förlag, 1871. Pris 3 rdr.

Naville har i Sverige blifvit mycket populär genom sitt förlidet år här i öfversättning utgifna arbete om det eviga lifvet, och han förtjenar rätt väl denna popularitet. Han är rätta mannen för det stora antal personer i vårt fädernesland och annorstädes som, utan att sjelfva hafva gjort kulturhistoriska studier, gerna vilja veta något om kristendomens plats bland världens öfriga religioner, utan allt för strängt fordra en fullt bindande logisk bevisning eller fullt exakta vetenskapliga de-

taljer. Naville är mindre en filosof än en religiöst-filosofisk *causeur*. Han besitter en mycket hög grad af elegans i sin framställning, och han adlar denna jämförelsevis mindre väsentliga egenskap genom en sann hjertats värme. Grundtanken i alla Naville's arbeten är att mot sin tids materialism, hvilken i sina mest ohejdade ytterligheter frodas i hans kosmopolitiska fädernesland, inskräpa tron på en allvis och allgod verldsregering, eller på den speciella och personliga försyn utan hvilken kristendomen väl kan vara en spekulativ verldsåskådning men icke en verklig religion. Det är klart att han med ett sådant praktiskt mål för ögonen icke kan vara en fullt opartisk bedömare af de särskilda vetenskapliga systemens sedliga värde, äfven om han i deras innersta väsende för egen del skulle hafva inträngt något djupare än hvad som synes vara händelsen, men han har sett på nära håll följderna af den ytliga naturvetenskapens popularisering, och han är tydligen uppskrämd för religionens öde, i fall dessa tänkesätt få utbreda sig. Han vill därför med all makt frambringa en vändning i de bildade klassernas tänkesätt, och han betjenar sig till vinnande af detta ändamål af alla den estetiskt-filosofiska bildningens hjälpmedel. Oss svenskar, som äro vana att lyssna till hvad alla bildade folk hafva att berätta oss, förekommer denna cartesianskt-cousinska filosofi litet förlegad, och dess utom tröttrar oss föredraget, i synnerhet i det större arbetet, genom den mängd af för oss betydelselösa citationer hvarmed det är späckadt. Till formen behagar oss den lilla afhandlingen om pligten vida bättre, ehuru äfven här definitioner och deduktioner förekomma litet föråldrade, hvartill kommer att öfversättningen vid utryckandet af de filosofiska begreppen lemnar åtskilligt öfrigt att önska i noggranhet: så brukas till exempel pligtens oinskränkthet i stället för dess nödvändighet och ovilkorlighet, hvilket tydligen är meningen. Men med alla dessa och andra brister, som skulle kunna anmärkas af kritiken, äro Naville's arbeten bestämdt välgörande för vår tid; ingen skall läsa dem utan någon nytta, och för den stora klass af människor som känna behof af en allvarligare sysselsättning, utan att kunna bedrifva sjelfständiga studier,

skola de säkert öppna rika källor till glädje och blifva en verklig välsignelse.

Ett kristligt sändebud. Nionde häftet. (Tredje årgången n:o 1). Vesterås, A. F. Bergh, 1871. Pris 1 rdr.

Att »Nya kyrkan», det vill säga Svedenborgs lära, i Sverige hade en regelmässigt utkommande tidskrift, visste vi icke förr än detta lilla häfte för några dagar sedan föll i våra händer. Det visar sig af innehållet, att denna lilla organ för den nya församlingen står i liflig beröring med församlingarne i Engiand och Nordamerika; den innehåller nemligen redogörelser för omfattande arbeten på engelska, blandade med mindre uppsatser dels af främmande, dels, såsom det synes oss, af svenskt ursprung. Den som är besluten att efter apostelns förmaning pröfva allt och behålla det bästa kan utan fara upptaga äfven detta lilla häfte till pröfning, och han skall deri finna ingen ting om Svedenborgs andesyner, men åtskilligt som skall öfverraska honom, till exempel de på en gång nya, höga och djerfva tankar om lifvet efter döden som framställas i den likpredikan af en engelsk eller amerikansk prest, *J. C. Ager*, som börjar häftet. En liten uppsats under titel »Skal och kärna», undertecknad N. J. M. har lifligt anslagit oss. Der skildras huru en man i en dröm såg en mängd personer sysselsatta att i sitt anletes svett tugga nötter med hylsor och skal, hvilka de äfven ville till näring påtvinga andra, som dock vände sig med afsky från den hårda och illasmakande födan, till dess från en högre verld kommo ett par främlingar, som lärde de tvistande att bräcka och bortkasta de torra, hårda och bittert smakande omhöljerna, men uttaga den underbart smakliga och sunda kärnan. De som på det värdelösa flint-hårda skalet sönderbita sina tänder och sära sina gommar äro naturligtvis de ortodoxe, som taga bibeln efter bokstafven, rationalisterna de som med vämjelse visa den toma födan ifrån sig, men den nya kyrkan lärer båda att bräcka den osmakliga hylsan för att finna den helsogifvande och skönhetsförlänande kärnan i dess innersta. Har nya kyrkan i sanning denna nyckel till sanningens allra heligaste, då skola millioner millioner nog begära att bli insläpta. Men det måtte då vara med

Svedenborgs egna skrifter som med bibeln, att de hafva en yttre och en iare mening. För det vanliga förståndet förekommer hans utläggning af bibelns dolda mening oftast lika långträdig som godtycklig, men då och då genombruten af de högsta och skönaste tankar.

Ett lyckligt hem med små inkomster. En bok för unga qvinnor af *Mrs Warren*. Öfversättning från engelskan. Stockholm, E. Gironns förlag, 1871. Pris 1 rdr 25 öre.

Vi ämna icke försöka utröna, om det recept till risbudding som i denna bok meddelas är det bästa, eller om det der föreslagna sättet att koka potatis är fördelaktigare än det vanliga: sådana detaljer, hvilka dess utom förekomma högst sparsamt, äro icke det som ger denna lilla skrift dess rätta värde och betydelse. Men hvad som läres om den unga husmodrens allmänna pligter med afseende på ekonomi, ordning och förutseende är lika sant för Englands qvinnor som för Sveriges, reglerna och grundsatserna äro de samma, och det är endast tillämpningen som kan blifva något olika allt efter ländernas och folkens särskilda inrättningar, lynne och seder. *Mrs Warren* synes hafva skrivit ur egen erfarenhet och kopierat verkliga förhållanden, hon är en varmhjertad och på samma gång en klok rådgifvarinna, och den berättande formen som hon valt för sin framställning är lättläst och behaglig. Vi önska att Sverige måtte få räkna flere och flere lyckliga hem af det slag som här skildras, en lycka som är så lätt att uppnå.

A. T. von Mentzers Kartbok för skolans lägre klasser (24 blad 8×6,2 d. t.) Stockholm, L. J. Hiertas förlagsexpedition, 1871. Pris 90 öre.

Pris 90 öre! Och detta för en fullständig atlas, väl icke elegant men vida fullständigare än någon väntat för detta fabelaktiga pris, och dertill utmärkt af en alldeles ny egenskap, som redan i och för sig ger denna lilla kartbok ett själfständigt värde. Det är i denna egenskap som möjligheten till en del ligger att så lågt ned-sätta gravyrkostnaden. Systemet består deri, att företrädesvis utmärka *dalarna* i stället för att såsom hittills utmärka *höjderna*, så att det odelbara landet, liksom på en vanlig egokarta, blifver det som i

första hand faller i ögonen, under det att bergstrakterna i mån af den tilltagande höjden tecknas med tätare och mörkare streck, dock med undantag för hvad som är ofvanför snögränsen, hvilket är helhvitt. Vi hafva sett något dylikt på franska kartor, men det svenska systemet förekommer oss fullständigare utfördt. Man kan derigenom med stor lätthet följa en flod i dess lopp ända ifrån dess högst belägna källa, ned genom dess allt bredare och fruktbarare område till den hela länglandet utgör flodalen. Planen är ännu ny, och åtskilligt återstår förmodligen ännu att förbättra, men ett stort steg framåt är taget, som säkert skall bära de rikaste frukter för den geografiska undervisningen i vårt fädernesland.

Vi hafva i det föregående yttrat några erkännande ord om hr L. J. Hiertas verksamhet såsom förläggare, men vi glömde då en af denna verksamhets mest aumärkningsvärda sidor: prisbilligheten. Han började för 40 år sedan sitt bekanta läsbibliotek till 8 sk. banko häftet och slutar nu med en fullständig kartbok för 90 öre. Här äro alla vidare ord öfverflödiga.

Gotland i merkantilt, nautiskt och geografiskt afseende af *Johannes Alfthan*. Stockholm, S. Flodin, 1871. Pris 50 öre.

Denna lilla bok, som för öfrigt innehåller en mängd sifferuppgifter, hvilka vi hvarken haft tid eller anledning att försöka kontrollera, synes förnämligast afse att åt Gotland utverka några materiella fördelar, hvarigenom dess framtid och dess sympatier skulle kunna starkare än hittills knytas vid moderlandet. Bland sådana anordningar nämna vi öppnandet af en frihamn vid Slite, telegrafnätets utsträckning, samt anläggandet af en jernväg från Visby till Rohne och möjligen vidare till Hablingbo. Det är utom all fråga att Gotland genom sin undantagsställning kan blifva svenska kronan till stor nytta eller stor skada, allt efter som det genom fasta band förenas med riket eller genom öfverlemnande åt sina egna krafter löper fara att råka i någon annan makts våld, och det vore hvarken billigt eller klokt, om några af öns befogade önskingar skulle blifva af statsmakterna förbisedda. Beklagligt nog hafva emellertid betydliga anslag, som voro afsedda till upphjelpande

af Visbys hamnväsende blifvit använda på ett sådant sätt att man kan säga dem hafva blifvit kastade i hafvet. Att åstadkomma en förändring i villkoren för det nya statsbidrag som af 1871 års riksdag anvisades till fullbordande af den sorgligt bekanta vågbrytaren, synes äfven vara ett af hr Alfhans syftemål. Denna fråga kan ej här upptagas till diskussion, men om vi gissa rätt lærer hon väl komma upp i form af motion vid nästa års riksdag, och den lilla skriften framför oss torde då återfinnas på riksdagsmännens pulpeter.

Sånger och visor för hemmet och skolan. Samlade och utgifna af *Olof Eneroth*. Stockholm 1871, P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 rdr.

Meningen med dessa sånger och visor är att genom dem »sången måste komma till sin rätt och på sin rätta plats i skolan», icke blott såsom en lek utan såsom ett allvarligt uppfostringsämne, hvarigenom »barnet skall få hos sig väckta och fostrade känslor för fädernesland och mensklighet, som skola göra det mottagligt för allt slags historiskt och menskligt vett och vetande». Detta är ej det första försöket att åt sången återbördna dess gamla plats i folkbildningen, och vi hafva sett andra bemödanen dertill, hufvudsakligen väckta af exemplet från de danska folkskolorna. Vi veta ej om försöket kommer att lyckas, men utgifvaren har gjort ett godt val ur det bästa vår poesi eger,

och något sämre får icke bjudas folket. Det enklaste är vanligen också det högsta; här duga icke de granna orden; den högsta grad af enkelhet och renhet i tanke, känsla och uttryck är också den bästa poesien. Priset är utomordentligt billigt och det yttre jemförelsevis prydligt. Utgifvaren underrättar oss att akademie-docenten Linder läst korrekturet; vi finna därför skrifsättet *jämte, tjäll, Värmland och Vänern*, men lyckligtvis ännu icke *bärg, människa, okse och kalv*.

Pedagogisk Tidskrift, utgifven af *H. F. Hult* och *Ernst G. F. Olbers*, innehåller i sitt oktoberhäfte, utom notiser och öfversigter, en läsvärd teckning af Carl X Gustafs uppfostran af *O. v. Feilitzen*, hufvudsakligen efter föräldrarnes brevexling, samt en anmälan om en latinsk skrift af Madvig öfver konjunkturkritiken af *J. Centervall*. Den förtjenstfulla »Öfversigt af den Svenska skollagstiftningens historia i i vårt århundrade» som hr *M. Dalsjö* gifvit i föregående häften af denna tidskrift är nu särskildt utgifven från trycket och kostar 1 rdr. Vi säga icke att denna öfversigt är den mest opartiska som kan skrivas, men den är väl gjord och bygd på omfattande bekantskap med ämnet, och den kommer därför väl till pass, när frågan om förändringar uti elementarläroverkets inrättning och bestämmelse må hända snart nog ånyo kommer under statsmakternas handläggning.

Blick på pressen.

Under det att de stora dagliga tidningarne äro fulla af glädjetrynningar öfver den lyckliga utgången af ministerkrisen, haren af landets äldsta och mest bepröfvade statsmän, som tecknar sig *J. A. G.*, fått i *Aftonbladet* införd en uppsats af ganska allvarligt innehåll, och hvilken utan all fråga är det märkligaste som på lång tid förekommit i den svenska tidningspressen.

Liksom alla andra lugna och ordningsälskande medborgare finner författaren lyckligt att »det högst betänkliga förhållandet, att landet under en längre tid i själfva verket saknade någon egentlig, eller åtminstone någon verksam regering», nu mera upphört, men företeelsen är »bedröflig» och manar till allvarsamma betraktel-

ser. Betydelsen af denne författares uttalande blir så mycket större, i den mån han sjelf visat sig vänligt stämd mot den närvarande regeringen och är höjd öfver all misstanke att låta sina omdömen bestämmas af några personliga bevelsegrunder.

Hr *J. A. G.* gör ingen hemlighet af sitt ogillande öfver den urtima riksdagskallelsen; han erinrar, att den som gjort sig någon reda för ställningen måste tvifla om lämpligheten af steget och befara »att följderna skulle blifva allt annat än lyckosamma». De som ville regeringen väl och intresserade sig för en lugn och snar lösning af försvarsfrågan hoppades att saken skulle stanna vid »det raska tillkännagifvandet i trontalet», och den urtima riks-

dagen uteblifva. Detta skedde likväl icke, och »försvarsfrågans lyckliga lösning har derigenom otvivelaktigt blifvit ytterligare undanskjuten». Författaren anser att af de två alternativ som i följd deraf stod regeringen öppna, antingen en upplösning af Andra kammaren eller statsrådspersonalens afgang, det sednare var »det rättaste». Vi hafva för egen del uttryckt alldeles samma mening.

Författaren upptager derefter den frågan huru det kommer sig att de många »allvarliga ifriga försöken» att bilda en ny ministère blifvit fruktlösa, men han förbigår alldeles beskaffenheten af dessa försök. Då den officiella tidningen förklarar att »allvarliga bemödanden» blifvit i detta afseende gjorda, kan saken icke betviflas, men huru och af hvilka personer de skett, derom sväfvat allmänheten i fullkomlig okunnighet, och så väl än de stora tidningarne visat sig vara underrättade om de afgangna och nu åter inträdda statsrådets personliga tänkesätt och förhållande, så litet tillförlitliga synas deras öfriga underrättelser hafva varit. För vår del betvifla vi på goda grunder att mer än en person fått sig erbjudet och mottaget uppdraget att bilda den nya ministären, ett uppdrag som i anseende till denna eljest i alla afseenden högst framstående mans särskilda partiställning svårligen kunde lyckas. Hr J. A. G. säger också temligen klart ut såsom en förmodan, den vi endast antydt såsom en möjlighet, »att konungen sjelf tillkallat den ena efter den andra af de påtänkta personerna och med dem enskildt samtalat i ämnet», samt tillägger dervid: »det var klart att en sådan metod svårligen kunde föra till målet». Derefter vidrör han äfven det mindre grannliga bemötande som statsråden stundom få erfara af en del ledamöter i Andra kammaren, men utan att dervid fästa någon afgörande vikt. Men sedan tillägger han något som vi blott kunna anföra med hans egna ord.

Mera giltig är deremot känslan af missmod, i fall konungens rådgifvare finna sig sakna det förtroende och stöd, som de icke allenast äro berättigade att åtnjuta, utan som äfven utgör ett oefftergiftigt vilkor för att de skola kunna rätt uppfylla sitt svåra och ansvarsfulla kall. Om så är, att de lagliga, ansvariga rådgifvarne förmärka sig undanträngda från konungens förtroende genom andra, och att deras offentliga bemödanden motverkas genom hemliga öfverenskommelser, samt att, såsom en

en följd deraf, ej allenast deras inflytande förminsas, utan ock deras anseende blottställes, då må ingen undra öfver, att de finna en sådan ställning oförenlig med deras värdighet och önska att få aflägsna sig. Och lika litet må någon finna underligt, att alla andra personer med sjelfaktning och karakter, under sådana omständigheter, på det bestämdaste undanbedja sig att intaga de lediga platserna, för att kanske i sin ordning få genomgå samma erfarenhet. Det kan icke nekas, att åtskilliga yttre tecken antyda på tillvaron äfven af en sådan grund till den nu lyckligen öfverständna ministerkrisen och till de föga glädjande företeelser, som deraf föranleddes. Men man bör då äfven kunna hoppas det goda af hvad som händt, att den erfarenhet, som derigenom i flere afseenden vunnits, ej måtte gå helt och hållet förlorad, och att således också de oregelbundenheter, hvilka visat sig medföra så sorgliga resultat, vare sig vid riksdagen eller eljest, för framtiden ej vidare skola vara att befara.

Utän att inlåta oss på några kommentarier öfver detta grannliga ämne, hvilket nog icke utan betänksamhet blifvit af den ärade författaren vidrördt, nöja vi oss med ett uppriktigt instämmande i hans önskan att den nu vunna erfarenheten icke måtte gå helt och hållet förlorad. Blott en sak önska vi för egen del tillägga. Den ministeriella tidningspressen har varit outtröttlig i att lofprisa konseljens *solidaritet*, men sjelfva begreppet »solidaritet» är ännu något sväfvande. Såsom bevis derpå hafva vi sett anföras från ett håll, der man tycks vara mycket väl invigd i alla förtroenden, att samtliga statsråden redan vid beslutet om den urtima riksdagskallelsen föresatt sig att samfäldt afgå, om det förslag hvilket krigsministern komme att framlägga, och *hvars grunder då voro dem fullkomligt obekanta*, icke skulle blifva af riksdagen antaget. Om så är, var det en solidaritet, icke i grundsatser, hvilken är den enda statsmanliga, utan mellan personer, hvilket slag af solidaritet plägar utmärkas med en helt annan benämning. Vi vilja icke försöka afgöra, huru vida denna kamratliga sammanhållighet bidragit att förlänga regeringslösheten; vore förhållandet sådant, skulle vi på det högsta beklaga det. I alla händelser befara vi att det är regeringen som lidit mest på saken, och vi önska på det lifligaste att vid kommande ministerkriser tanken på kronans värdighet må hos dess tjenare få göra sig gällande framför tanken på deras egen personliga värdighet.

Strödda underrättelser.

Österländsk hederskänsla. Hvarje folk har sitt särskilda begrepp om det passande, men i intet afseende äro dessa begrepp mera stridiga än i fråga om hederssaker. Vesterländningen, stolt och uppbrusande, är endast allt för snar att utkräva straffet för verkliga eller inbillade förolämpningar på den som tillfogat honom dem, och hos vissa af de europeiska folken, i första rummet fransmännen, har duellväsendet af denna anledning fått en utsträckning som efter våra nordiska begrepp är både oriktig och löjlig. Orientalen, foglig och tillbakadragen men ytterst mån om sin värdighet, har valt en annan utväg att skaffa sig upprättelse för lidna kränkningar genom att tillfoga sig sjelf ytterligare lidanden, hvilka efter hans beräkning skola med sjufald tyngd falla till baka för den förolämpande.

Så finnes det i Ostindien ett sätt att behandla tredskande gäldenärer, som är mycket afvikande från det europeiska. Fordringsegaren kläder sig i sorgdrägt och sätter sig utanför gäldenärens dörr, tyst och allvarlig. Den sorgsna minen och den bedjande blicken verka mäktigare än hotelser och utslag, och det skall vara högst sällsynt att den skuldsatte icke bereder sig utvägar att befria sig från det ödmjuka men i hög grad pinande krafvet.

Japaneserna gå ännu längre i sjelfförskelse. De äro ett ganska begäfvadt folk, och dertill lefnadsglada, gästfria och ytterst sällskapslika, men de tillåta intet skämt i fråga om sin personliga värdighet, ehuru duellväsendet är dem fullkomligt obekant. I stället beröfva de sig sjelfva lifvet, emedan de icke kunna öfverleva en skymf, och den goda tonen fordrar då att veder sakaren skall göra på samma sätt. Denna handling kallas *Harikari*, hvilket betyder uppskärandet af magen, och engelsmännen kallar det med egendomlig humor *happy despatch*, hvilket kan öfversättas med »lycklig ändalykt». Detta dödssätt väljes antingen af individen frivilligt, för att rädda sin ära eller undgå ett straff, eller också påläggas det honom af öfverheten såsom en formlig dom. Ingen drager ett ögonblick i betänkande att på sig sjelf verkställa dödsdomen, ty han är från barndomen upp-

fostrad med tanken på en sådan hädanfärd, och han vinner dermed två saker, att efter döden vördas såsom ett helgon, och att hans rang, värdigheter, embeten och förmögenhet öfverflyttas på hans närmaste arfvinge. Döden borttager på en gång fläcken från människan; hon blir så ren som den renaste, och hennes familj blir mer ansedd än till förne.

I hamnen Simoda låg 1856 ett nordamerikanskt krigsskepp, och flere officerare gjorde ett besök i land. Då märkte de att två japanska »tvåsvärd-män» (Jakoin), följde dem i hälarne, hvart helst de än riktade sina steg. Den ena af amerikanarne, som icke tyckte om detta spionväsende, gaf dem tecken att gå och icke längre följa dem i spåren, men då de icke fäste något afseende dervid, grep han den ena af Jakoinen i kragen och sparkade till honom. Denne gjorde icke det ringaste försök att afvärja våldet, utan drog det större af sina båda svärd, hvilket, liksom alla japanska vapen af detta slag, var skarpäggadt som en rakknif, svängde det i luften, och medan amerikanen drog fram en revolver ur fickan för att försvara sig, gjorde han i sitt underlif två djupa korssnitt i form af ett stort latinskt X. Hans inelfvor lågo blottade och han föll döende till marken, i det han fäste blicken med styrka på amerikanen. Han väntade tydligen att denne skulle göra på samma sätt, och då det icke skedde, uttryckte hans ansigte en oerhörd själsångest, under hvilken han afled. Detta var början till det bittra hat å tvåsvärdsmännens sida mot européer och amerikaner, hvilket kort derefter gaf sig luft i mord på flere främmande officerare. Orsaken hvarför japanen gaf sig döden låg i den kränkta hederskänslan, hvilken endast kunde försonas genom hans egen och hans förolämpares död. Det är endast inom de förnämre klasserna som ömtåligheten mot förolämpningar är så stor, och på den hvilat den utomordentliga samvetsgranhet och den sällsynta värdighet hvarmed de högre embetsmännen uppfylla sina skyldigheter.

I ett för icke länge sedan utgifvet arbete, *My double Journey to Japan*, af Kinahan Cornwallis, berättas i afseende på denna sak, att det en gång hände i träng-

seln på trappan till ett offentligt församlingsrum, att en äldre man blef något våldsamt skuffad af en yngre. Den förre drog genast sitt svärd, gjorde det ödesdigra korstecknet, och hade i sitt fall den tillfredsställelsen att se den andre göra på alldeles enahanda sätt och nedsjunka döende vid sin sida. Denna djupa känsla för obefläckad ära är icke heller främmande för det vekare könet, och samme författare berättar att en förnäm dam under sin mans frånvaro lidit en förolämpning af en bland hans vänner. Då nu mannen återkom, bjöd hon honom, den som hade tillfogat henne våldet, och familjens öfriga vänner till en fest. Här var hon helt och hållet den älskvärda värdinnan, men när måltiden var slutad, uppsteg hon och förklarade att under mannens frånvaro hade en djup vanära blifvit henne tillfogad, så att hon icke ansåg sig värdig att längre vara hans maka. Vid dessa ord uppdrog hon hastigt en skarpslipad dolk, hvarmed japanskorna alltid äro beväpnade, stötte den i sitt hjerta och föll död till golfvet. Gästerna gingo bestörta hvar till sig, men ehuru äreskändarens namn icke hade kommit öfver hennes läppar, kände han dock tyngden af den gjorda anklagelsen, bekände sig för de utgående såsom den brottslige och gaf sig sjelf döden med det sedvanliga korssnittet.

I de anförda fallen har utöfvandet af Harikari varit frivilligt, men långt vanligare är att detta dödsstraff åläggas af en förman. Om en ädling, vore han än så högt stäld, låtit komma sig någon ting till last som icke kan blifva honom tillgifvet, får han från taikunen ett bref, i hvilket det åläggas honom att taga lifvet af sig. Då hvar och en af de högre klasserna måste vara beredd på ett sådant öde, blifva gossarne redan från de spädate åren inöfvade att lätt och värdigt på sig sjelfva utöfva denna förrättning. Det berättas att två gossar i furstens af Satsuma palats en gång förifrade sig, grepo sina svärd och kränkte palatsets helgedom. De fingo af fursten befallning att fullborda Harikari, och de gjorde det på stället värdigt och beslutsamt. Ingen kan veta när ett sådant nödtvång inträder, och det är derföre brukligt att hvarje adelsman alltid förer med sig en mantel af hvitt siden och ett kort svärd; den förra kastar han

öfver axlarna när han bereder sig att införa sina vänner fullborda taikunens befallning, och med det senare gör han de båda korsande snitten. Medan han ännu har krafter stöter han svärdet i hjertat, men en trogen tjänare står bakom honom, som med ett långt skarpt svärd skiljer hufvudet från bälet. En annan resande, mr *Pumpelly*, professor vid Harwards-universitetet i Nordamerika, som förlidet år utgaf en resa i Japan, säger att nu mera är det egentliga sjelfmordet kommit ur bruk, och att den som vill fullborda *Harikari* sjelf endast ristar sig lindrigt, så att blod flyter, men låter en hvitklädd tjänare bringa sig det egentliga dödshugget.

Österländska ordspråk. För den som gifter sig för penningar blifva barnen en förbannelse.

Det hus som tillsluter sig för den fatige öppnar sig för läkaren.

Låt icke hänföra dig af smaken för vackra kläder: huru mycket värde må ligga i dem, är dock den som bär dem än mera värd.

Innehåll:

	Sid.
Det nya Tyskland	689.
Liten bokrevy	675.
Blick på pressen	701.
Strödda underrättelser:	
Österländsk hederskänsla	703.

Anmälan.

Prenumeration å **Samtiden** kan ske på postkontoren, hos bokhandlarna och i Stockholm på utdelningsställena för tidningar. Priset för helt år 10 rdr, trekvarts år 7 rdr 50 öre, halft år 5 rdr 50 öre och för kvartal 3 rdr, postarvodet för landsortsprenumeranter inberäknadt.

OBS. *Alla meddelanden rörande Veckoskriften ställas till Expeditionen af Samtiden, N:o 28 Norra Smedjegatan, kontoret 1 tr. upp.*

Vi hafva att tacksammast erkänna mottagandet af flere *landsortstidningar*. Då emellertid expeditionen af *Samtiden* redan i förväg beredde sig tillgång till de mest betydande organerna af den svenska landsortspressen och således icke är i tillfälle att sända regelmässiga bytesexemplar, bedja vi att vänligast få afböja andra sändningar under korsomslag, än då det önskas *fästa vår uppmärksamhet på någon särskild artikel.*